УДК 811.111'25'373.46:811.161.2]:343.9
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.71.15

Камишова Т. М.,
кандидат філологічних наук, доцент
доцент кафедри германської філології
Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

Шевчук Д. Т.,
магістрантка кафедри теорії та практики перекладу
Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка

СТРУКТУРА ТЕРМІНОПОЛЯ «CRIMES» ТА ПЕРЕКЛАД ЙОГО ОДИНИЦЬ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню термінополя «CRIMES» та перекладу його одиниць. У статті визначається поняття «термінополе», також аналізується структура термінополя «CRIMES» та встановлюються екстралінгвальні фактори появи та розвитку номінацій різних видів злочинів у англійській мові, що впливають на структуру визначеного термінополя. Увагу приділено в статті аналізу способів і перекладацьких трансформацій відтворення одиниць термінополя «CRIMES» засобами українською мови.

Термінополе є складним багатошаровим утворенням, що містить ядро, до якого входять основні поняття професійної сфери, та периферію, представлену терміноодиницями із видовим значенням до основних понять. Також термінополе може включати кілька мікрополів, до яких входять базові поняття та одиниці на їх позначення, що формують його ядро, та родових термінів, що виступають засобами їх диференціації. Формування ядра залежить від того фактору, якими є основні поняття професійної сфери на певному історичному етапі.

На початку розвитку сфери судочинства у Великобританії та США базовими поняттями на позначення видів злочинів виступали felony, misdemeanor, treason. З розвитком сфери базові поняття деталізувались і стали більш численними. До складу термінополя «CRIMES» стали входити терміни на позначення понять, пов'язаних із злочинами проти основних цінностей людини як індивіда та представника певної спільноти. Подібні одиниці формують мікрополя термінополя «CRIMES», периферією яких є засобами позначення понять, що слугують засобами диференціації видів злочинів проти репутації, безпеки, здоров'я, моральних настанов, власності, справедливості, країни та релігії людини. Подібні одиниці утворюють периферію термінополя «CRIMES».

Переклад одиниць аналізованого термінополя здійснюється переважно еквівалентами української мови. Перекладаються ці терміни також калькуванням, транскодуванням, описом. Адекватна передача терміносполук термінополя потребує вживання простих і комплексних перекладацьких трансформацій. При перекладі повинен також ураховуватися контекст вживання терміноодиниці.

Ключові слова: англійська мова, злочин, переклад, периферія, термінополе, ядро.

Постановка проблеми. Сучасні термінологічні дослідження характеризуються не тільки важливістю, але й системним характером, що виявляється зокрема у структурному аналізі термінів, встановленні семантичних відносин між ними у межах термінополя тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теорія поля пройшла у науці про мову значний еволюційних шлях, інкорпорувавшись у семасіологічні дослідження лексичних і фразеологічних одиниць різних типів. Попри існування значної кількості розвідок, присвячених вивченню термінополів одиниць різних наукових і професійних сфер [1−3], ще й донині не існує дослідження термінополя «CRIMES», попри важливість і необхідність систематизації його одиниць не тільки для фахівців сфери, але й для перекладачів, які користуються лексикографічними та іншими науковими джерелами для їх перекладу.

Метою статті є аналіз структури термінополя «CRIMES», а її завдання полягають у визначенні поняття «термінополе», виявленні взаємозв'язку між поняттям «термінополе» та спорідненими поняттями «терміносистема» та «термінологія», встановленні екстралінгвальних факторів специфіки номінації різних видів правопорушень і злочинів у англійській мові, з'ясуванні особливостей структури термінополя «CRIMES», утвореного англомовними терміноодиницями відповідної семантики, аналізі способів і трансформацій їх перекладу.

Виклад основного матеріалу. Під термінополем розуміємо «структуровану та ієрархічно організовану модель спеціальних понять наукової чи професійної сфери, відносини між якими відповідають зв'язкам між термінами на їх позначення» [1, с. 182], «сукупність термінів певної предметної сфери, об'єднаних навколо певного концептуального ядра за спільністю значення» [2, с. 35].

Термінополе являє собою форму організації сукупності терміноодиниць із спільним значенням, ядро якої складається із базових за змістом та ключових для конкретної галузі знань термінів, а периферію утворюють терміноодиниці, значення яких дозволяє уточнити або розширити основні поняття термінополя, що дозволяє забезпечити його структурну цілісність і когерентність [3, с. 83].

Будь-яке термінополе є складним ієрархічним угрупуванням терміноодиниць, серед яких прийнято розрізняти мікрополе, що складається із одиниць, об'єднаних семантичною домінантною з парадигматичними зв'язками між ними, а також макрополе, що є власне самим термінополем, до складу якого входять мікрополя [3, с. 84]. Між елементами мікрополів встановлюються парадигматичні відносини типу рід − вид, частина – ціле.

Угрупування термінів, що знаходяться на одному рівні ієрархії стосовно структури поля в цілому, знаходяться в гіпонімічних відносинах одне з одним. До центру лексико-семантичного термінополя належать терміни, що знаходяться у прямому семантичному зв'язку з ядром поля. До периферії термінополя належать терміноодиниці, що знаходяться у відносинах непрямого семантичного зв'язку з ядром поля [3, с. 84].

Зазначимо, що поняття «термінополе» є взаємопов'язаним із поняттям «терміносистема», що характеризується як «складна, відносно усталена система, елементами якої є лексичні одиниці (слова та словосполучення) певної мови для спеціальних цілей, структура якої ізоморфна структурі системи понять спеціальної галузі знань чи діяльності, а функція полягає в тому, щоб слугувати її знаковою (мовною) моделлю» [4, с. 309].

На відміну від терміносистеми, яка може складатися з кількох термінополів, структурна організація термінополя виявляється в тому, що його конституенти, тобто терміноодиниці є «об'єднаними навколо певного концептуального ядра за спільністю значення» [3, с. 84]. Концептуальне ядро представлено основним поняттям, що виявляє концептуальну та змістову єдність одиниць термінополя. Фактично таке поняття є прототиповим концептом, актуалізованим терміноодиницею із широким значенням, яке дозволяє узагальнити значення усіх інших термінів.

Принципом об'єднання терміноодиниць у межах термінополя є семантична спільність термінів, у той час, як у межах терміносистеми вони об'єднуються за принципом системного взаємозв'язку, представленого різними видами семантичних відносин, в тому числі й контрастивних, контрадикторних і т.і. Терміносистему слід відрізняти від термінології, що є сукупністю терміноодиниць несистематизованих, ієрархічно неструктурованих людиною, тих, що не зазнали лексикографічного оброблення [5, с. 106].

В англійської мові існує значна кількість терміноодиниць, що вживаються для позначення різних видів злочинів. Поява та поширення таких одиниць, що відбувалася у різні часи, віддзеркалює специфіку та особливості розвитку англо-американської правової системи, характерною особливістю якої є розподіл на статутне (*statute law*) та загальне право (*common law*).

Джерелом статутного права є судові акти з окремих правових питань, що розробляються та створюються законодавчими органами Великобританії, США. Загальне право розвивається та реалізується через судову практику, базується на великій кількості судових прецедентів, тобто рішень, що є обов'язковими для використання при розборі аналогічних судових справ [6, с. 44].

Термінологічні одиниці поля «CRIMES» функціонують, у першу чергу, в сфері кримінального права, яке базується у зазначених країнах на загальному і на статутному праві. Різниця між системою кримінального права в країнах полягає в тому, що в США воно поділяється на федеральне і штатне, у той час, як у Великобританії діє єдина та уніфікована система кримінального права.

Зазначимо також, що в англійському та американському кримінальному праві існує історично сформована класифікація злочинів за ступенем важкості їх скоєння. Вони поділяються на тяжкі злочини (кримінальні правопорушення), що в англійській мові мають назву *felony*, державні зради, що вважаються важкими злочинами та позначаються в англійській мові терміном *treason,* а також менщ важкі (незначні) правопорушення та адміністративні проступки, що позначаються в англійській мові лексемою *misdemeanor*. Подібний розподіл є історичним і пояснюється тим, що незначні злочини каралися в Англії штрафами, в той час, як покарання важких здійснювалося стратами та ув'язненнями.

Починаючи з XIII століття, в судовій практиці фіксували види злочину, а у 1351 році з'явився Treason Act, що регулює поняття «державна зрада» та покарання за неї [6, с. 39]. Англійське право, перенесене на американський ґрунт, хоча і зазнало істотних змін, тим не менш, зберегло свої базові принципи, що стосуються і розподілу на види злочинів.

Поняття *treason, felony, misdemeanor* є видовими стосовно ключового поняття *crime* аналізованого термінополя, що утворюють його ядро. У свою чергу, вказані поняття є родовими стосовно таких злочинів, як:

high treason − державна зрада, treason felony – зрадницький злочин, sedition – заколот;

barratry – сутяжництво, malicious damage – зловмисне пошкодження, rape – згвалтування, assault – напад (фізичне насильство або загроза його застосування), bigamy – двоєженство (багатоженство в правовому контексті);

larceny – крадіжка, blackmail – шантаж, fraud – шахрайство, libel – наклеп (у письмовій формі).

Провідне місце в правовій сфері країн займає нині диференціація за спрямованістю злочинів, яка базується на класифікаційній схемі тип злочину – вид злочину, зокрема:

crimes against reputation − false pretences, libel, extortion;

crimes against security − assault, manslaughter, blackmail, murder, rape, abduction;

crimes against health − bodily harm, poisoning, medical malpractice, infecting with a disease;

crimes against morality − abortion, bigamy, incest;

crimes against property − burglary, abbrochment, larceny, forgery, ousebreaking, arson, embezzlement, robbery, pillage, theft;

crimes against justice − barratry, riot, perjury, malicious damage, fraud;

crimes against the state − high treason, conspiracy, treachery, petit treason, war treason, praemunire, sedition;

crimes against religion − blasphemy, nuisance.

Аналіз значення лексем *reputation, security, morality, property, justice, state, religion* вказує на те, що вони слугують засобами йменування універсальних і основних національно-культурних цінностей людини.

Мікрополе «CRIMES AGAINST REPUTATION» входить до макрополя «CRIMES». У свою чергу, поняття *crimes against reputation* є родовим стосовно понять *libel, entortion*. Визначені поняття входять до периферійної зони макрополя «CRIMES». Аналогічним чином вибудовані мікрополя «CRIMES AGAINST SECURITY» та «CRIMES AGAINST MORALITY». Вони виступають родовими стосовно своїх видових понять, тобто периферійну зону аналізованого термінополя складають поняття та одиниці на їх позначення *assault, adbuction, murder, rape, manslaughter, abortion, bigamy, incest*.

Слід зазначити, що поняття *libel, extortion, assault* в історичній класифікації злочинів входять в єдине мікрополе «MISDEMEANOURS». В сучасній класифікації злочинів за спрямовані-

стю поняття *libel, extotion, assault* входять у різні термінополя, складаючи при цьому єдину периферійну зону термінополя «CRIMES».

Поняття *murder, rape, adbuction, manslaughter*, що входять до мікрополя «CRIMES AGAINST SECURITY», та поняття *abortion, bigamy, incest*, що входять до мікрополя «CRIMES AGAINST MORALITY» у сучасній класифікації злочинів, у їх історичній класифікації входили до єдиного мікрополя «FELONIES». Поняття

burglary, abdrochment, housebreaking, arson, robbery, pillage, що входять до сучасної класифікації злочинів «CRIMES AGAINST PROPERTY», є також видовими стосовно родового поняття «FELONIES» у історичній класифікації злочинів. Отже, якщо в історичній класифікації злочинів вказані поняття входили до різних термінополів, то в сучасній класифікації вони входять до єдиного мікрополя, складаючи при цьому периферійну зону термінополя «CRIMES».

У сучасній класифікації злочинів поняття *barratry, riot, perjury, malicious damage, fraud* є видовими стосовно родового поняття *crimes against justice*, входячи при цьому до периферійної зони термінополя «CRIMES». У первинній класифікації визначені поняття також були видовими стосовно єдиного родового поняття *misdemeanour*. Таким чином, у однойменному макрополі «MISDEMEANOURS» перерозподіл термінів з часом не відбувся.

У сучасній класифікації злочинів поняття *crimes against the state* є видовим стосовно родового поняття «CRIMES» та родовим стосовно видових понять *high treason*, *conspiracy*, *treachery*, *petit treason*, *war treason*, *praemunire*, *sedition*, які, в свою чергу, є видовими стосовно родового терміна *treason*. Зазначене дозволяє зробити висновок, що в сучасній та історичній класифікації злочинів одиниці, які складають периферійні зони єдиного термінополя «CRIMES», входять до різних мікрополів і є видовими стосовно різних родових понять єдиного макрополя «CRIMES».

Проведений аналіз виявляє перерозподіл мікрополів термінополя «CRIMES» та термінів, що складають його. Подібний перерозподіл продиктований екстралінгвістичними факторами, власне зміною параметрів класифікування злочинів у Великобританії та США порівняно з попередньою. Зазначимо також, що питання диференціації злочинів цікаве при цьому не тільки лінгвістам, але й фахівцям, які вивчають правові системи визначених країн. Чітких відповідей, що послугувало основою такого класифікаційного перерозподілу злочинів, окрім судових практик країн, що врешті-решт призвели до сучасної фіксації назв злочинів у офіційних джерелах та документах сфери, не існує, на чому зокрема наголошують її фахівці [7, с. 111; 8, с. 44].

Вельми важливим через необхідність забезпечення правильного розуміння аналізованих термінів у міжнародному контексті є їх переклад. Зауважимо, що більшість таких одиниць мають свої відповідники в українській мові. В першу чергу, це стосується термінів-слів, які можуть бути не тільки простими, але й складними за структурою, наприклад:

abduction – викрадення, robbery – крадіжка, crime – злочин, blackmail – шантаж, fraud – шахрайство, kidnapping – викрадання людей, perjury – лжесвідчення, arson – підпал, forgery – підробка (*картин, документів*), *treason – державна зрада, misdemeanor – кримінальний проступок, адміністративне правопорушення, burglary – крадіжка зі взломом, cyber crime – кіберзлочинність.*

Наведені приклади вказують на те, що одиниці аналізованого термінополя перекладаються різними типами еквівалентів: еквівокабульними, які співпадають за кількістю компонентів із терміном вихідної мови, та неквівокабульними, які не співпадають за кількістю компонентів [9, с. 683].

Передаються окремі аналізовані терміни також різними видами транскодування. Переважно це інтернаціональні одиниці грецько-латинського походження, наприклад:

defamation – дефамація (*поширення неправдивої інформації, що шкодить репутації*);

phishing − фішинг (*інтернет-шахрайство*);

corruption – корупція (*зловживання владою для особистої вигоди*).

falsification – фальсифікація (*підробка документів, заміна фактів*).

Наведені переклади свідчать про те, що окрім адаптивного транскодування, для відтворення визначених термінів може вживатися також описовий переклад. Описово можуть перекладатися й деякі інші терміни, наприклад:

accidental manslaughter – вбивство, здійснене в результаті неправомірної дії;

Передаються терміноодиниці аналізованого термінополя й калькуванням. Це стосується деяких двокомпонентних сполук:

organized crime – організована злочинність,

domestic violence – домашнє насильство,

sexual harassment – сексуальне домагання.

Більшість сполук термінополя «CRIMES» відтворюється вживанням трансформаційного перекладу. При цьому використовуються, як прості, так і комплексні трансформації, тобто такі, що містять кілька простих, наприклад:

money laundering – відмивання грошей (перестановка слова);

identity theft – крадіжка особистих даних (перестановка слів, додавання слова, заміна частини мови).

При перекладі термінів необхідно враховувати контекст їх вживання.

Висновки та перспективи дослідження. Таким чином, термінополе «CRIMES» є складним багатошаровим утворенням, структурна організація якого відзначається наявністю ядра та периферії. Ядро термінополя представлено терміноодиницями на позначення основних понять сфери, а периферія – термінами, що є видовими до зазначених одиниць. На розмежуванння видів злочинів та їх угрупування у межах аналізованого термінополя впливають екстралінгвістичні фактори, зумовлені зокрема розвитком права та судочинства Великобританії та США. Переклад одиниць термінополя здійснюється еквівалентами, калькуванням, транскодуванням і описово, сполуки відтворюються при цьому перекладацькими трансформаціями. **Перспективи подальших досліджень** пов'язуємо з вивченням функціональних характеристик одиниць термінополя «CRIMES» .

Література:

1. Півньова Л. В. Структурна організація термінополя туризму в українській мові. *Термінологічний вісник*. 2019. № 5. С. 182−187.
2. Костенко Н. Д., Клименко О. Л. Загальна характеристика лексико-семантичного поля «LEARNING» в сучасній англійській мові. *Нова філологія : зб. наук праць*. 2013. № 59. С. 34−38.

3. Полиця Т. Д. Термінополе концепту думка. *Термінологічний вісник*. 2015. № 3 (1). С. 83−93.
4. Кущ Е. О. Історія розвитку, структурно-семантичні особливості та способи творення кінематографічних термінів англійської мови. *Науковий вісник Чернівецького університету : збірник наукових праць*. Чернівці : Видавничий дім «Родовід», 2015. Вип. 692. С. 308–313.
5. Гамаль Ю. А., Кущ Е. О. Історія розвитку англомовної термінології штучного інтелекту та її одиниці грецько-латинського походження. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія : Філологія. Журналістика*. 2022. Том 33 (72) № 2. Ч. 1. С. 105−109.
6. Mallon Ch., Waisman Y. Sh., Schrock R. S. The Law and Practice of Restructing in the UK and US. Oxford : Oxford University Press, 2017. 560 p.
7. Kitchen T., Schneider R. H. Planning for Crime Prevention. London : Routledge, 2001. 356 p.
8. Wilson C. A Criminal History of Mankind. New York : Carroll & Graf Publishers, 1990. 702 p.
9. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля. К, 2006. 716 с.
10. Davis M. S. The Concise Dictionary of Crime and Justice. London : SAGE Publications Inc, 2015. 312 p.
11. Англійсько-український юридичний словник / уклад. В. І. Карабан та ін. Вінниця : Нова книга, 2004. 1088 с.

Kamyshova T., Shevchuk D. Structure of the tenrminological field «crimes» and translation of its units into the ukrainian language

Summary. The article is devoted to the study of the terminological field «CRIMES» and translation of its units. The notion of a terminological field is defined, the structure of the terminological field «CRIMES» is analyzed, extralingual factors of emergence and development of units designating different types of crimes, influencing the structure of the defined terminological field are analyzed in the article. Attention is also paid in it to the analysis of ways and transformations of translation of the units from the terminological field «CRIMES».

The terminological field is viewed in the article as a complex multilayered structure that includes a nucleus, consisting of key notions of a professional sphere, and a periphery, represented by terms specifying its key notions. The terminological field may also contain several microfields, representing key notions and units of their designation, as well as generic terms that are means of differentiation of key notions of the nucleus. The formation of the nucleus depends on the key notions of the professional sphere in a particular historical period.

At the beginning of the development of the sphere of judicial proceedings in Great Britain and the USA terms felony, misdemeanor, and treason were main units of designation of crimes in the English. As the sphere developed the main notions became more diversified and terms of their designation became more numerous. Such terms formed microfields of the terminological field «CRIMES», periphery of which are means of designation of notions differentiating types of crimes against reputation, security, health, morality, property, justice, state, religion. Such units formed the periphery of the terminological field «CRIMES».

Translation of its units is mainly done by the equivalents of the Ukrainian language. Analyzed units are also translated by calquing, transcoding, descriptively. Adequate rendering of terminological combinations of the terminological field requires use of simple and complex translating transformations. The context of use of a term should be taken into the consideration in the process of translating.

Key words: the English language, crime, translation, periphery, terminological field, nucleus.